

Любов КРУПНОВА

доцент кафедри кримінального права і правосуддя
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука,
кандидат юридичних наук, доцент
zakhist@ukr.net

УДК 342.951(477)

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ У СИСТЕМІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Досліджено правове становище приватних виконавців у системі виконавчого провадження України. Проаналізовано думку вітчизняних науковців щодо раціональності запровадження цього інституту, його ролі та місця у системі правовідносин із примусового виконання рішень. Розглянуто питання доцільності підпорядкування інституту приватних виконавців виконавчій владі в особі Міністерства юстиції України. Зроблено висновок, що таке підпорядкування є цілком виправданим, адже саме вказаний орган виконавчої влади відповідальний за реалізацію правової політики держави, елементом якої є сфера примусового виконання рішень.

Ключові слова: виконавче провадження; делеговані повноваження; правове становище; примусове виконання рішень; приватні виконавці; підпорядкованість.

Постановка проблеми. Перехід до комбінованої системи виконавчого провадження обумовив появу нового правового інституту – приватних виконавців, який сьогодні перебуває на стадії становлення. Відсутність ґрунтовних наукових досліджень статусу приватних виконавців зумовлює актуалізацію питання аналізу їх правового становища у правовідносинах з примусового виконання юрисдикційних рішень. Тому вивчення ролі та місця приватних виконавців у системі виконавчого провадження вбачається важливим напрямом наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній юридичній науці окремим аспектам правового статусу приватних виконавців присвячені праці В.В. Васильєвої, О.Б. Верби-Сидор, У.Б. Воробель, Л.Ю. Сайко, А.В. Соло-

нар та інших вчених. Однак спеціального комплексного дослідження статусу приватного виконавця як суб'єкта виконавчого провадження не проводилося, що також підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Після ухвалення нових законодавчих актів у сфері виконавчого провадження постало питання про роль та місце приватних виконавців у системі примусового виконання рішень. Зокрема, дискусія точиться навколо доцільності запровадження цього інституту, його підпорядкованості та сутності.

Мета статті полягає у дослідженні правового становища приватних виконавців і з'ясуванні їх ролі та місця у правовідносинах з примусового виконання юрисдикційних рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запровадження інституту приватних виконавців стало новацією у практиці примусового виконання юрисдикційних рішень, що активно обговорюється у наукових колах. Аналіз фахової літератури свідчить, що дискусія з цього питання одночасно відбувається у кількох напрямках. Зокрема, деякі науковці зосереджуються на вивченні переваг і недоліків інституту приватних виконавців, інші – аналізують природу та сутність самої категорії «приватний виконавець». Зазначимо, що в умовах становлення цього інституту важливими є будь-які наукові праці, які у комплексі допоможуть відповісти на ключове запитання: чи є запровадження інституту приватних виконавців кроком у напрямі підвищення ефективності виконання юрисдикційних рішень?

Л.Ю. Сайко та В.В. Ляшенко зазначають, що перевагами запровадження в Україні інституту приватних виконавців є: покращення якості надання населенню послуг із примусового виконання рішень, виведення процедури примусового виконання рішень на якісно новий рівень, суттєве зменшення бюджетних витрат, збільшення надходження до бюджету за рахунок сплати податків приватними виконавцями, зменшення корупційної складової у системі виконання [1, с. 77]. Своєю чергою, А.В. Солонар та В.В. Васильєва доходять висновку, що запровадження інституту приватних виконавців є значним кроком уперед у системі реформування державного управління, адже він представлений низкою переваг. Законодавець наділив приватних виконавців широким колом повноважень, надав їм статус самозайнятих осіб, розмежував компетенцію державних і приватних виконавців у деяких справах, а також створив обґрунтований і виважений механізм відповідальності за порушення та зловживання своїми правами для останніх [2, с. 63].

Вважаємо, що дискусія стосовно важливості кроків із запровадження інституту приватних виконавців є передчасною, адже, щоб об'єктивно оцінити таку новацію, потрібен час, по закінченні якого можна буде свідчити про результати їх діяльності. Сьогодні корисними є наукові дослідження, присвячені сутності інституту приватного виконавця, його нормативно-правовій визначеності та перспективам подальшого розвитку. Особливо важливі ті праці, в яких розкриваються понятійно-категоріальні та практичні особливості інституту приватних виконавців, а також аналізується відповідний зарубіжний досвід.

Так, на думку А. Волкова, термін «приватний» не може застосовуватися до суб'єкта, наділеного державою функцією примусового виконання рішень

юрисдикційних органів, для реалізації якої вони, зокрема, мають владні повноваження щодо розпорядження чужим майном без згоди власників цього майна (боржників) [3]. Аналогічної позиції дотримується В.В. Ярков, який вважає термін «приватний виконавець» некоректним, оскільки у системі примусового виконання, незалежно від того, рішення виконує державний службовець чи самофінансована особа, немає нічого приватного, бо в державах, які мають систему небюджетного або приватного виконання, виконавець наділяється своїми повноваженнями державою, працює у межах установлених законом процедур; система оплати праці, винагорода виконавця також регламентована державою, тобто «приватний» елемент відображений лише у способі фінансування та ще деяких елементах організації професії [4].

Слід погодитися з такою думкою науковців, адже, використовуючи термін «приватний», законодавець певним чином розділяє систему примусового виконання рішень на дві складові: державну, яка сприймається як явище неефективне та корумповане, та приватну, в межах якої за гроші можна вимагати результат. Наразі це питання є важливим, оскільки першочергове завдання полягає у повноцінному утвердженні комбінованої системи виконавчого провадження, у якій справді є переваги, визнані у світі. На цій проблемі слід акцентувати увагу, оскільки дискусії щодо термінологічних категорій дають можливість розкрити сутність правового інституту та його функціональне призначення.

Спірним є питання підпорядкованості інституту приватних виконавців. Відповідно до Закону України від 2 червня 2016 року № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів» (Закон № 1403-VIII) система державних та приватних виконавців контролюється та координується Мін'юстом України, тобто центральним органом виконавчої влади, а це означає, що вся система належить до виконавчої влади [5]. Деякі вчені вважають по-іншому. Зокрема, В.І. Татьков зазначає, що за виконання судових рішень має відповідати судова гілка влади, тому необхідно відновити посади судових виконавців при судах [6].

Щодо цього О.Б. Верба-Сидор та У.Б. Воробель зазначають, що порівняння статистики виконання рішень за радянських часів та за період незалежності України до 1998 року, коли утворено Державну виконавчу службу в структурі виконавчої гілки влади, свідчить, що всеохоплюючий контроль суду за діяльністю судового виконавця давав позитивний результат [7, с. 89]. На підтвердження своєї позиції науковці наводять як аргумент рекомендації парламентських слухань «Про стан виконання судових рішень в Україні», що відбулися 22 травня 2014 року. В цьому документі, зокрема, йдеться про те, що відсутність дієвих механізмів контролю суду за виконанням судових рішень з огляду на природу суду значно знижує ефективність судової діяльності, тому з метою забезпечення закінченості технологічного процесу захисту прав людини у судовому порядку логічно і доцільно повернути службу виконання судових рішень до системи органів судової влади [8].

Зважаючи на те, що судова влада має бути реформована, а суддівський корпус потребує оновлення, не слід делегувати судовій владі повноважен-

ня щодо примусового виконання рішень, адже спочатку має завершитися реформа, усі новації якої будуть апробовані на практиці. До того ж забезпечення принципу обов'язковості виконання юрисдикційних рішень є невіддільним елементом правової політики держави, за реалізацію якої відповідає саме Міністерство юстиції України (Мін'юст України). Така компетенція підпорядкованого та керівного суб'єктів дає можливість останньому більш спрямовано та своєчасно впливати на діяльність органів примусового виконання та осіб, що мають у цій сфері делеговані повноваження, використовуючи при цьому індивідуальні управлінські методи та форми. За сучасних умов, коли відбувся перехід до комбінованої системи виконавчого провадження, варто зосередитись не на питанні підпорядкування, а на проблемах повноцінного впровадження нових правових інститутів та вдосконалення вже існуючих.

Досвід країн ЄС свідчить, що загалом переважають системи виконання рішень юрисдикційних органів приватними виконавцями. До держав, у яких ефективно працюють приватні виконавці, належать: Франція, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Великобританія [9]. З урахуванням цього доцільно запитати позитивне з досвіду приватних виконавців у зарубіжних державах.

Правовий статус приватних виконавців в Україні визначено у розділі III Закону № 1403-VIII. З-поміж основних категорій у статтях розділу закріплено організаційно-правові вимоги до формування складу приватних виконавців. Передусім слід зазначити про ст. 18 Закону № 1403-VIII, яка містить вимоги до особи приватного виконавця (наявність громадянства України, досягнення особою 25 років, наявність вищої юридичної освіти не нижче другого рівня тощо) [5]. У ч. 2 ст. 18 Закону № 1403-VIII визначено обмеження щодо осіб, які планують стати приватним виконавцем (наявність незнятої або непогашеної в установленому законом порядку судимості тощо) [5].

Вважаємо, що такий перелік є обґрунтованим, адже примусове виконання рішень потребує від уповноваженої особи високого рівня морально-етичної стійкості, правової культури та правосвідомості. Саме у зв'язку з цим у ч. 3 ст. 18 Закону № 1403-VIII запроваджено обмеження щодо сумісності діяльності приватного виконавця [5]. Водночас законодавець вводить систему обмежень та вимог щодо діяльності приватних виконавців, які полягають не тільки в індивідуалізації переліку виконуваних юрисдикційних рішень. Зокрема, до них віднесено:

- заборону здійснення діяльності у разі внесення до Єдиного реєстру приватних виконавців запису про зупинення або припинення права на таку діяльність;
- заборону діяльності приватних виконавців без наявності чинного договору страхування цивільно-правової відповідальності;
- збереження права власності на матеріали виконавчого провадження та архіву приватного виконавця за державою;
- встановлення чітко визначеного порядку подання Мін'юсту України інформації про діяльність приватного виконавця;
- обов'язок організації офісу в межах виконавчого округу;

– проходження спеціальної підготовки та подальше підвищення кваліфікації [5].

Законодавець виважено підійшов до питання визначення становища приватних виконавців. Сьогодні приватні виконавці є комплексним правовим інститутом, який має особливий порядок формування (проведення кваліфікаційного іспиту, облаштування офісу тощо), власну організаційну надбудову (Асоціація приватних виконавців зі своїми структурними одиницями, кваліфікаційна комісія), а також територіальні межі діяльності (виконавчі округи). Враховуючи незначний час існування цього інституту, можна зазначити, що впровадження альтернативного механізму примусового виконання рішень є позитивним кроком, адже здорова конкуренція з відповідними державними інституціями лише стимулює до ефективної праці.

Висновки. Держава довірила приватним виконавцям важливу сферу адміністративно-процедурної діяльності, а саме – практичну реалізацію принципу обов'язковості виконання рішень. Для України це є унікальна практика, за якої реалізація конституційного принципу покладається на приватних осіб. Вважаємо, що запровадження цього інституту є спробою стимулювати державну виконавчу службу до ефективної праці за рахунок створення альтернативних можливостей для стягувачів щодо забезпечення їхніх вимог. Окрім того, паралельне функціонування кількох інститутів примусового виконання сприятиме мінімізації корупційної діяльності в органах державної виконавчої служби, адже замість того, щоб давати хабарі, можна буде звертатися до приватного виконавця.

У будь-якому випадку приватні виконавці вже зараз мають нормативно визначений статус суб'єкта делегованих повноважень у виконавчому провадженні, який надає їм відносно самостійність у виконанні юрисдикційних рішень. Водночас перспективним напрямом подальших досліджень залишається питання адміністративної процесуальної правосуб'єктності приватних виконавців, яка є умовою ефективного виконання останніми покладених на них функцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сайко Л.Ю. Правові аспекти запровадження інституту приватних виконавців в Україні / Л.Ю. Сайко, В.В. Ляшенко // Молодий вчений. – 2015. – № 5(20). – С. 75–78.
2. Солонар А.В. До питання запровадження інституту приватних виконавців в Україні / А.В. Солонар, В.В. Васильєва // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 1. – С. 58–65.
3. Волков А. Статус виконавця має бути єдиним, без поділу на державного чи приватного [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurgazeta.com/interview/status-vikonavsya-maebuti-edinim-bez-podilu-na-derzhavnogo-chi-privatnogo.html>
4. Авторгов А. «Частность» присяжных исполнителей будет лишь в способе финансирования / А. Авторгов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://jurliga.ligazakon.ua/blogs_article/417.htm
5. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1403-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 29. – Ст. 535.

6. Який стан, таке й виконання // Закон і Бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/23577-yakiy_stan_take_y_vikonannya.html
7. *Верба-Сидор О.Б.* Інститут приватних виконавців в Україні: пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання / О.Б. Верба-Сидор, У.Б. Воробель // Науковий вісник ЛьвДУВС. – 2016. – № 1. – С. 86–94.
8. Про стан виконання судових рішень в Україні: рекомендації парламентських слухань від 28 травня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/zakon/skl7/5session/par_sl/sl2205113.htm
9. *Попов К.* Новий погляд на реформу судоустрою: чи будуть в Україні приватні судові виконавці? / К. Попов // Європейська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euointegration.com>.

Крупнова Л. Правовий статус приватних виконавців у системі виконавчого провадження / Л. Крупнова // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2017. – № 4(16). – С. 114–119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasopysnaru.gov.ua/chasopys/ua/pdf/4-2017/krupnova.pdf>

Любовь КРУПНОВА

ПРАВОВОЙ СТАТУС ЧАСТНЫХ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Исследовано правовое положение частных исполнителей в системе исполнительного производства Украины. Проанализированы мнения отечественных ученых относительно рациональности введения этого института, его роли и места в системе правоотношений по принудительному исполнению решений. Рассмотрен вопрос целесообразности подчинения института частных исполнителей исполнительной власти в лице Министерства юстиции Украины. Сделан вывод в пользу такого подчинения, поскольку именно указанный орган исполнительной власти ответственен за реализацию государственной правовой политики, элементом которой является сфера принудительного исполнения решений.

Ключевые слова: исполнительное производство; делегированные полномочия; правовое положение; принудительное исполнение решений; частные исполнители; подчиненность.

Lubov KRUPNOVA

LEGAL STATUS OF PRIVATE EXECUTORS IN THE SYSTEM OF EXECUTIVE PROCEEDINGS

The author has studied the legal status of private executors in the system of executive proceedings of Ukraine. The author has analyzed the thought of national scholars on the feasibility of implementing this institution, its role and place in the system of legal relations of enforcement execution of decisions. The author has considered the issue of the expediency to subordinate the institution of private executors to the executive branch of power through the Ministry of Justice of Ukraine. It has been concluded that ensuring the principle of compulsory of executing jurisdictional decisions is an integral part of legal policy of the state, the realization of which is the responsibility of the Ministry of Justice of Ukraine.

Keywords: executive proceedings; delegated powers; legal status; enforcement execution of decisions; private executors; subordination.